

УДК 37.013

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-190-173-177

БАГРІЙ Ганна Вікторівна –

аспірант Льотної академії Національного авіаційного університету
заступник директора з навчально-виховної роботи
ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки»
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3807-1619>
e-mail: annabagry@ukr.net

ПРОФЕСІОГРАМА МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ У СФЕРІ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сьогоднішній день однією з актуальних проблем ринку праці є проблема вивчення і опису змістовних та структурних характеристик професії з метою встановлення особливостей взаємин суб'єкта праці з компонентами діяльності. Інтерес до цієї проблеми обумовлений низкою причин, насамперед виявлення різних об'єктивних (змістовних і структурних) характеристик наявних професій. Серед найпоширеніших проблем, які потребують свого вирішення, є проблема опису змістовних і структурних характеристик майбутнього фахівця в сфері енергозбереження та енергоефективних технологій. Адже важливою умовою формування психологічної готовності до професійної діяльності майбутнього фахівця є наявність відповідних якостей, і, в першу чергу, схильностей та здібностей особистості до майбутньої професійної діяльності.

Професіограма спеціаліста є системоутворюючим фактором у побудові процесу професійної підготовки – це повний набір знань, навичок, умінь, а також стану основних життєзабезпечуючих систем і професійно важливих якостей зібраних воедино. Відповідно професіографічний профіль спеціаліста визначає цільову модель та задачі підготовки (теоретичної, практичної, самостійної роботи, безпосередньої виробничої діяльності). Психофізіологічний аспект будь-якої професійної діяльності людини розкривається, насамперед, через характеристику вимог, пропонованих до працівника безпосередньо самим трудовим процесом. Таким чином, кожній професії властиві свої певні професійно значимі вимоги, під впливом яких у працівника формуються відповідні трудові навички [3, с. 37].

Професіограма, по-перше, визначає особливості і структуру професійної діяльності та основні вимоги до

фізіологічних і психологічних характеристик фахівця; по-друге, являє розроблену науково обґрунтовану систему норм і вимог професії до конкретних видів діяльності, а також до індивідуальних особистісних властивостей фахівця, що дозволяє виконувати ефективно вимоги професії, яка в той же час створює умови, необхідні для розвитку особистості самого фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему дослідження професіографії діяльності та теоретичних аспектів їх професійної діяльності як суб'єктів праці розглядають такі науковці, як К. Гуревич, М. Дьяченко, Е. Зеер, Є. Клімов, О. Коханко, Н. Кузьміна, Є. Павлютенков, В. Сафін, М. Скиба та інші.

У своїх роботах Е. Ф. Зеер зазначав, що в цілому поняття «професіографія» полягає в самому процесі вивчення професії, створення її повної психологічної характеристики і проектуванні відсутніх аспектів. В ході професіографування, як правило, досліджуються ознаки об'єктів, що займають домінуючі позиції в процесі праці (суб'єкт, предмет, результати, завдання, цілі, знаряддя і умови праці) [6].

Ряд авторів висуває думку, що в основі професіографічного дослідження лежить принцип комплексності, який полягає у вивченні професій з економічної, соціальної, психологічної, фізіологічної, екологічної, медичної та професійно-технічної та технологічної сторони. На їхню думку, професіографія є збірним методом аналізу і опису професійної діяльності з метою підвищення професійної успішності приймають в ній участь фахівці. А основною метою даного дослідницького процесу є визначення особливостей взаємодії працівника в процесі трудової діяльності з предметами, засобами, продуктами і результатами праці, а також іншими аспектами навколишнього його професійного середовища [2].

Мета статті – теоретичне дослідження

методики складання професіограми майбутнього фахівця в сфері енергозбереження та енергоефективних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професіограма – опис соціально-економічних, виробничо-технічних, санітарно-гігієнічних, психологічних та інших особливостей професії та її спеціальностей. Професіографія (опис професії) представляє можливості для виявлення та опису вимог не тільки професії і спеціальності, але й групи робочих місць і навіть окремого робочого місця [5]. Доцільність використання такого трудомісткого методу та межі його використання визначаються з урахуванням витрат і важливості очікуваних результатів. Існують і інші підходи до встановлення вимог робочого місця, зокрема застосовуються в процесі проведення аналізу змісту праці, атестації та раціоналізації робочих місць. Мова про них піде далі. Основні етапи розробки професіограми:

1. Вивчення і опис професійної діяльності методами наукових дисциплін: фізіології праці, гігієни праці, психології (інженерної, соціальної, педагогічної), соціології, економіки, юриспруденції.

2. Аналіз, систематизація, синтез інформації.

3. Розробка дисциплінарно-приватних професіограм: фізіологічної, санітарно-гігієнічної, психологічної, соціологічної, економічної, правової.

4. Узагальнення приватних професіограм.

5. Розробка універсально-комплексної професіограми.

6. Розробка спеціальних професіограм цільового призначення для:

- 1) профорієнтації та консультації;
- 2) оптимізації санітарно-гігієнічних умов праці та режимів праці і відпочинку;
- 3) підвищення безпеки праці, надійності персоналу;
- 4) стабілізації кадрів;
- 5) вирішення соціально-психологічних питань колективу;
- 6) підвищення якості праці.

Професіограма, на думку А. К. Маркової, являє собою комплекс науково обґрунтованих і прийнятих в суспільстві норм і правил, вимоги професії до різних видів здійснюваної фахівцем діяльності і його особистісні особливості, що дозволяють продуктивно виконувати поставлені перед ним професійні завдання і отримувати очікувані результати праці, які

при цьому стимулюють особистісний розвиток фахівця в професії. Професіограма – це якась узагальнена еталонна модель професіонала високого рівня в обраній ним спеціальності. Вона містить відомості про об'єктивний зміст професії і психологічні характеристики, якими повинен володіти фахівець, при цьому вся інформація повинна бути представлена не у вигляді жорсткої стандартної схеми, а володіти гнучкістю і служити основою для розвитку фахівця [1].

Основними відмінностями професіограми від посадової інструкції є відсутність декларативності, тобто розділів, що містять відомості про звичаї і відповідальності працівника, наявність опису умов праці на робочому місці, великий обсяг вимог до працівника. У теорії і практиці управління персоналом професіограма поряд з тарифно-кваліфікаційними довідниками характеризується як документ, що сприяє кращому підбору працівників особливо важливих професій.

Професіограма дозволяє людині зрозуміти: 1) суть обраної професії; 2) чим він буде конкретно займатися як фахівець в даній області; 3) які умови праці; 4) який має бути рівень підготовки; 5) можливості працевлаштування для даної професії; 6) розмір заробітку і матеріально-фінансового забезпечення та ступінь комфортності життя; 7) можливості кар'єрного росту; 8) суспільний престиж обраної професії; 9) негативні сторони професії, її труднощі і можливі помилки, ризики та екстремально-стресові ситуації; 10) вплив професії на сімейне життя [4].

Знання і розуміння вимог професії дозволяють людині правильно зорієнтуватися у виборі професії, уникнути помилок, які крадуть роки життя і нерідко фатальним чином позначаються на долі людини і його сім'ї. Чим раніше людина ознайомиться і зрозуміє вимоги професії і приміряє їх до себе, тим правильніше буде його вибір. Вибір професії – нелегка справа, це переломний момент – визначення місця в житті, прийняття рішення і власний, особистий вибір. Вирішуючи проблему вибору майбутньої професії, людина повинна чітко уявляти власні можливості і те, що зажадає і що дасть професія. Успіх і щастя знаходяться в руках людини.

З цією складною проблемою стикається, перш за все, кожна молода людина, якій необхідно визначитися з вибором закладу освіти, спеціальністю та освітньою програмою.

Отже, з метою допомоги у виборі професії складена узагальнена, науково-обґрунтована програма професійної орієнтації молоді, на практиці – професіограма майбутнього фахівця.

Професіограма майбутнього фахівця в сфері енергозбереження та енергоефективних технологій.

По закінченню навчання майбутній фахівець у сфері енергозбереження та енергоефективних технологій *матиме можливість*:

1. проводити інженерне проектування у галузі класичної та альтернативної енергетики;

2. проектувати та експлуатувати енергоустановки;

3. контролювати, аналізувати та керувати енергозбереженням на підприємствах та інших об'єктах народного господарства;

4. розробляти нові або модернізувати існуючі енергетичні комплекси з альтернативними джерелами енергії;

5. проводити підбір окремих елементів і устаткування для енергоустановок з метою їх модернізації (реконструкції) у конкретних умовах.

Професійні знання.

Для оволодіння професією у сфері енергозбереження та енергоефективних технологій студент у процесі навчання вивчатиме такі загальноосвітні курси, як «Вища математика», «Фізика», «Інженерна графіка», «Інформаційні системи»; загально-технічні курси: «Теоретичні основи електротехніки», «Конструкційні та електротехнічні матеріали», «Електричні машини та апарати», «Теорія автоматичного керування», «Електроустаткування підприємств і цивільних споруд», «Електропостачання підприємств»; професійно-спрямовані курси: «Основи енергозбереження», «Енергоефективні технології».

Професійні вміння.

Кваліфікований фахівець у сфері енергозбереження та енергоефективних технологій повинен:

1. забезпечувати неперервну роботу, правильну експлуатацію, ремонт і модернізацію енергетичного обладнання;

2. коректно формулювати робоче завдання та кваліфіковано контролювати його виконання;

3. мати навички застосування розрахункових методів проектування електричних мереж, у тому числі з відновлюваними джерелами енергії;

4. мати навички для дослідження сталих та перехідних процесів в електроенергетичних системах;

5. вміти робити порівняльний аналіз та обґрунтований вибір енергообладнання традиційної та відновлюваної енергетики;

6. мати навички вибору та порівняння енергообладнання традиційної та відновлюваної енергетики;

7. мати навички моделювання енергетичних об'єктів, систем та процесів в них;

8. бере участь у випробуваннях і прийманні енергетичних установок і мереж у промислову експлуатацію, в розгляді причин аварій енергетичного устаткування і розробляє заходи щодо їх запобігання, створення безпечних умов праці;

9. організовувати перевірку і випробування засобів релейного захисту та автоматики;

10. здійснювати технічний нагляд за контрольно-вимірювальними, електротехнічними і теплотехнічними приладами;

11. здійснювати контроль за дотриманням інструкцій з експлуатації, технічного обслуговування і нагляду за енергообладнанням.

Важливі професійні якості.

Для успішної професійної та дослідницької діяльності майбутньому фахівцю у сфері енергозбереження та енергоефективних технологій необхідним є формування комплексу таких професійно-важливих якостей як:

1. широкий технічний кругозір;

2. володіння іноземною мовою;

3. здатність аналізувати та знаходити раціональні шляхи вирішення технічної проблеми;

4. здатність знаходити технічні рішення на межі різних галузей науки і техніки; практичний склад розуму;

5. технічна грамотність та вміння формувати технічну документацію;

6. вміння точно ставити технічне завдання підпорядкованим робітникам та потім успішно контролювати її виконання;

7. здатність приймати обґрунтовані рішення;

8. здатність працювати в міжнародному контексті;

9. розвинене просторове уявлення;

10. стійка нервова система;

11. вміння швидко орієнтуватися в ситуації;

12. координація рухів;

13. уважність;

14. відповідальність.

Професійні навички: проведення аварійних і ремонтних робіт; внесення змін до схеми електропостачання; аналіз справності стану ділянки енергосистеми; розрахунок ефективності енергосистеми; проведення вимірювань та випробувань; оформлення технічної документації.

Перспективи кар'єрного росту.

Керування виробничими підприємствами у галузі енергетики; керування енергетичними відділами промислових підприємств; керівник-менеджер; фахівець в енергетиці; організація власної справи, підприємства галузі енергетики.

Затребуваність спеціалістів на ринку праці.

Ефективний розвиток держави неможливий без збалансованого і мінімізованого споживання енергетичних ресурсів. Це обумовлено вичерпанням невідновлювальних природних ресурсів, ризиками при їх транспортуванні, відсутністю реальних альтернатив їх заміни. Світ у XXI столітті зіткнувся з новими проблемами, що є результатом діяльності людей. Скорочення природних запасів нафти і газу, постійне зростання їх у ціні призводить до порушення надійності функціонування промисловості, транспорту та інших галузей світового господарства. Зважаючи на це фахівець у сфері енергозбереження та енергоефективних технологій має попит не тільки у нашій державі через тенденцію до скорочення використання газу для енергетичних потреб, а також і в економічно розвинених країнах, що прагнуть до покращення екологічного становища без скорочення при цьому енергопотреб.

Майбутні фахівці в сфері енергозбереження та енергоефективних технологій матимуть широкі перспективи своєї професійної реалізації в нашій країні та за її межами.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Таким чином, аналіз теоретичних аспектів професіографії діяльності майбутніх фахівців в сфері енергозбереження та енергоефективних технологій як суб'єкта праці показав, що у науковій літературі майже відсутні дослідження змістовних і структурних характеристик професії психолога як суб'єкта праці. За результатами вивчення наукових джерел ми встановили, що професіографія є комплексним методом вивчення і опису змістовних і структурних

характеристик професії в цілях встановлення особливостей взаємин суб'єкта праці з компонентами діяльності і її функціонального забезпечення. Підсумком професіографії є професіограма – опис різних об'єктивних (змістовних і структурних) характеристик професії. Представлений матеріал, зрозуміло не охоплює широкого розмаїття підходів до складання професіограми майбутнього фахівця в сфері енергозбереження та енергоефективних технологій. Під час теоретичного дослідження методики складання професіограми майбутнього фахівця у сфері енергозбереження та енергоефективних технологій нами сформовані основні професійні знання, навички і вміння, важливі професійні якості та затребуваність даних спеціалістів на ринку праці.

Отже, знання теоретичних аспектів професіографії діяльності майбутнього фахівця у сфері енергозбереження та енергоефективних технологій як суб'єкта праці можуть допомогти молоді свідомо обрати цю професію та допомогти сформувати в ній такі професійно важливі якості, як професійний інтерес, здібності, переконання, професійні плани тощо.

Серед перспективних напрямків подальших досліджень даної проблеми є методики складання психограм майбутніх фахівців у сфері енергозбереження та енергоефективних технологій – опису психологічних характеристик діяльності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Юридическая психология. Учебник. Харьков : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. 596 с.
2. Березкина Т. Е., Петров А. А. Организационно-управленческая деятельность юриста. Учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры М: «Юрайт» 2016. 410 с.
3. Зеер Э. Ф. Психология профессий: Учебное пособие для студентов вузов. М.: Академический проект; Фонд «Мир», 2005. 336 с.
4. Маркова А. К. Психология профессионализма. М. : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. 308 с.
5. Носкова О. Г. Психология труда: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Климов Е. А. М.: Издательский центр «Академия», 2004. 384 с.
6. Спивак В. А. Организационное поведение и управление персоналом. Учебное пособие для вузов С.: «Питер», 2000. 416 с.

REFERENCES

- Bandurka, A. M., Bocharova, S. P., Zemlyanskaya, E. V. (2002). *Uridicheskaya psihologiya*. [Legal psychology]. Har'kov.

– Berezkina, T. E., Petrov, A. A. (2016). *Organizacionno-upravlencheskaya deyatel'nost' yurista. Uchebnik i praktikum dlya bakalavriata i magistratury.* [Organizationally-administrative activity of lawyer. Textbook and practical work]. Moscow.

– Zeer, E. F. (2005). *Psihologiya professij. Uchebnoe posobie dlya studentov vuzov.* [Psychology of professions: train aid for the students of institutions of higher learning]. Moscow.

– Markova, A. K. (1996). *Psihologiya professionalizma.* [Psychology of professionalism]. Moscow.

– Noskova, O. G. (2004). *Psihologiya truda.* [Psychology of labour]. Moscow.

– Spivak, V. A. (2000). *Organizacionnoe povedenie i upravlenie personalom. Uchebnoe posobie dlya vuzov.* [Organizational behavior and management by a personnel. Train aid for institutions of higher learning]. Saint Petersburg.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БАГРІЙ Ганна Вікторівна – заступник директора з навчально-виховної роботи ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки» Державного вищого навчального закладу «Український державний хіміко-технологічний університет».

Наукові інтереси: формування професійної компетентності фахівців в сфері енергозбереження та енергоефективних технологій.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BAGRY Anna Victorivna – a Deputy of Director is the Dnepr Professional College of Engineering and Pedagogics of the State Higher Educational Institution «Ukrainian State University of chemical-technology».

Circle of scientific interests: formation of professional competence of experts in the sphere of energy saving and energy efficient technologies.

Стаття надійшла до редакції 11.11.2020 р.

УДК 37. 062

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-190-177-182

ВОРОНЕЦЬКА Валентина Володимирівна –

здобувач наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9233-0968>

e-mail: voronetskayaz@gmail.com

КРИТЕРІЇ СФОРМОВАНOSTІ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ГУМАНІТАРНОЇ ГІМНАЗІЇ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Можливості вибору видів творчої діяльності залежать від сформованості ціннісних орієнтацій, знань, умінь учня. Учителі-предметники, класний керівник мають бути поінформовані про рівні їхнього розвитку, що стане запорукою успішності процесу розвитку творчого потенціалу підлітків, старшокласників. Визначення критеріїв, показників сформованості творчого потенціалу в дітей, вимірювання рівня їхнього розвитку дозволяють отримати більш повне уявлення про кількісні та якісні складові творчого потенціалу учнів. В основі дослідницької роботи з виокремлення критеріїв і показників творчого потенціалу учнів лежить розуміння сутності творчих дій, що пов'язані з прагненням дітей підліткового віку і старшокласників мислити оригінально, нестандартно, самостійно шукати і приймати рішення, проявляти пізнавальний інтерес, відкривати і створювати щось нове.

Необхідність дати порівняльну оцінку як характеристикам педагогічного процесу та його

учасникам, а також результатам дослідження робить педагогічну діагностику на сучасному етапі складною і неоднозначною. Це передбачає фаховий підхід до дослідження, аналізу, оцінювання, порівняння результатів освітнього процесу, що потребує особливого виду компетентності для виконання цієї діяльності, дозволяє визначити і зафіксувати наявність або відсутність певних властивостей, ознак або сторін об'єкту дослідження, зважаючи на кількісні і якісні критерії та показники.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Критерії творчого потенціалу, творчого мислення, обдарованості, оцінки продуктів творчості розглядаються відомими дослідниками у цій галузі, такими як Г. Альтшуллер, Е. де Боно, М. Вертгеймер, Дж. Гілфорд, Н. Лейтес, О. Лук, В. Моляко, Д. Перкінс, Я. Пономарьов, Дж. Рензулі, Б. Теплов.

Розглядаючи структуру творчого потенціалу гімназиста як єдність компонентів, оцінюємо їх сформованість за такими критеріями: